

f 65 in april '45 (laatste zwarte markt-coëfficiënt: 37). Stelt men voorts de gemiddelde zwarte markt-prijs van de in dit Haagse overzicht vermelde levensmiddelen in augustus '44 op 100, dan steeg deze in oktober '44 tot 198, in december '44 tot 343 en in februari '45 tot 640 om in april '45 het hoogtepunt van 851 te bereiken; in acht maanden tijd stegen de zwarte markt-prijzen in Den Haag (en vermoedelijk ook elders in het westen) gemiddeld dus tot meer dan het achtvoudige. In het oosten en noorden des lands, waar ook een omvangrijke 'zwarte' c.q. 'grijze' markt bestond, bleven zij aanzienlijk lager. Op de zwarte markt in Groningen bijvoorbeeld betaalde men 'in 't voorjaar van '45' voor een kilo boter f 100 en voor een kilo tarwe f 0,90¹ – op de Haagse zwarte markt bedroegen die twee prijzen in april '45 respectievelijk f 240 en f 50.

Gelijk vermeld laat het overzicht in het *Economisch-Statistisch Kwartaalbericht* niet zien hoe de prijs van een brood op de zwarte markt steeg, maar Kruijer citeert ten aanzien van Amsterdam een rapport d.d. 18 december van de Voedselcommissaris die schreef: 'Rapporteerde ik de vorige week nog prijzen van f 8' (in de bakkerswinkels mocht een brood van 800 gram f 0,19 kosten) 'in deze week liepen zij op tot gemiddeld f 15 per stuk. En niet alleen geld, ook jenever, linnengoed e.d. wordt in ruil aangeboden.'² Van Delft noteerde eind januari een prijs die meer dan tweemaal zo hoog was, f 35³: hetzelfde bedrag dat in die tijd in Den Haag werd gevraagd⁴ en in Rotterdam kostte begin februari een broodbon, goed voor één brood van 800 gram, f 50⁵; die prijs zal nog wel verder zijn gestegen, anders gezegd: de zwarte markt-coëfficiënt van brood kwam boven de 250 te liggen.

Nu hebben wij tot dusver slechts geschreven over de zwarte markt-prijzen van levensmiddelen, maar ook die van brandstof, sigaretten, lucifers en jenever verdienen vermeld te worden.

Wat brandstof betreft, weten wij slechts dat blijkens het overzicht in de *Economische en sociale kroniek* (gemiddelde prijzen in 'de grote steden van westelijk Nederland') voor een mud (70 kilo) anthraciet (officiële prijs f 3) f 160 werd gevraagd.

Een pakje eenheidssigaretten, merk 'Consi', mocht officieel f 0,90 kosten en daarvoor werd volgens hetzelfde overzicht gemiddeld f 60 gevraagd.

¹ J. J. Leeninga en E. J. Westra: *En toch staat de Martini*, p. 77. ² Kruijer: *Hongertochten*, p. 112. ³ A. J. A. C. van Delft: *Zwarte handel*, p. 48. ⁴ M. E. H. Sandberg-Geisweit van der Netten: *Het groeide*, dl. II, p. 38. ⁵ H. Diemer: *Op de rand van leven en dood*, p. 102.